

'desembullar', 'desenrotllar' (negatiu de *PLICARE* 'plegar'); en el sentit d'"abundor" es deu a la influència del verb *espletar* 'collir a fons tots els fruits d'una terra'. □ 1.^a doc.: 1073.

L'*InuLC* n'aplega uns divuit testimonis documentals (en part un poc llatinitzats o amb lleus variants) en docs. rossellonesos des de 1073 a 1391. Sovint s'hi tracta de venda de collites, i en part de la de les que encara es troben en els camps, i s'hauran de replegar; p. ex. «ut teneant omne *explet* qui inde exit» en un doc. vallespirenc (Costoja) de 1119 (collecció Moreau, *B. N. de P.*, xxix), o en un de J. de Sta. Coloma, que fa cessió de --- *expletis* en l'any 1166; en un altre del mateix segle, de la zona Guissona-Agramunt: «G. d'Ofegat tolé ad A. Nebot 28 oveiles, e B. de Peramola cobrà-les per treves — e monede neguna — ad A. Nebot, e més-les en preñ ('preu') en la compra de Cuncabella, per 36 morabatins, entr' eles e-*ls esplets*, qe avien feït, de 3 ans» (PPujol, *Docs. Vg. Urg.* vi, lín. 12); «la laurazon de ipsum *espletum* proximo veniente», Baixa Ribagorça a. 1237 (Miret i S., *Més antic text lit. cat.*, p. 26).

Alguna vegada el mot que ens interessa passa a designar els conreus mateixos o, més ben dit, l'espai de país on es troben: «As<s>i-s mostre la donació que lo compte N'Armengou fé, al monestir de Sent Cèrni, de una eclesia que era dins lo *explet* de Pons», a. 1181 (Cartulari de St. S. de Tavèrnoles, p. 174); una cosa semblant en aquells en què es priva de fer-hi bestiar: «--- si doncs no era cas que de certa sciència, mesessen bestiar en *esplet*», Sant Celoni, a. 1370 (*BABL* xii, 134).

Sortint d'aquest període més arcaic, segueix usant-se no menys sovint: «tot lo delme de la terra mia, zo és a saber de totes les rendes e censsals meus, axí d'*espletz* com de totes custumes», 2.ª meitat S. xiii (*BABL* vii, 34). «Si algun se clama d'altre, d'algunes coses --- de que isca --- algun fruyt o *esplet*, e --- se tem que, si aquel *esplet* o fruyt ve en poder del demanat, que sia despès o guastat per ell --- e demana que aquel *esplet* sia sequestrat ---», *CostTort* (ed. Ol., p. 193); «lo qual cens és tengut de fer, en temps que ha *esplet* al dit camp», 1308 (*RLR* viii, 5).

En venir els segles baixos l'ús del mot decaigué progressivament en l'ús oral de les ciutats, però es continuà usant en les comarques agrícoles i en la llengua literària. En el camp, el sentit precís és, en general: «el conjunt de plantes d'una mateixa mena— quan són de les que s'arrenquen en essent que han fruitat— des que neixen fins que s'arrenquen o se n'ha tret el fruit», *CostManc.* (ii, 88). En efecte això és el que observo en algunes comarques, on el mot resta ben viu en la conversa de la pagesia i gent que va pel camp; no es tracta pas de zones remotes, car es manté ben viu al Maresme, almenys el llevant: *l'esplet de les patates* Santa Susanna (1931); «les figures de coll de senyora no vénen fins cap al 20 de setembre: és l'últim *esplet* de figures» (1957), Sant Pol de Mar. En rossellonès es manté la forma amb diftong, a la manera occitana: «*alz esplesi*» sento jo a Prats de Molló (1959); «po-

dien regar l'*esplesi* amb la tina, però se'ls-i va crebar», Conat (1960); semblantment en el vallespirenc Casaponce (*AlcM*).

Altrament el timbre de la tònica correspondria que fos *è* en cat. or., com és *é* a les Balears (*AlcM*) i jo també he sentit *esplet* (com vol *AlcM*) a alguns en català oriental, però ja veiem que és amb *é* en el Maresme, i també se sent així a Barcelona (amb menys autoritat, essent allà un mot d'ús literari). Hem de comptar amb la influència de *plet* (feta present pels casos freqüents de litigi relatiu a les collites), també amb l'acció del verb, sotmès a les fluctuacions generades per l'analogia. Pronúncia alterada *esplec* en eiv. 'resultat important' (atribuït erròniament a *esplegar* per *AlcM*).

La llengua literària moderna recorda poc l'ús propi i rústic, i ha tendit a afavorir-ne usos més abstractes, en part més semblants als de l'oc. *espleit*, fr. *exploit*. El contrast entre la preponderància a França d'aquestes accs., per dir-ho així contencioses o cavalleresques, i la de les agrícoles a casa nostra, pot ser reflex del caràcter més democràtic i agrícola de la nostra societat enfront del prestigi nobiliari que tirantitzà sempre la gent ultra-pirenaica. De tota manera no han mancat en català les accs. anàlogues a les nòrdiques: «De ses gegantes gestes trencada la cadena, / aquell per qui la terra fou camp de sos *esplets*, / de tot, sense conèxe'l, fent-li agraïda ofrena, / jurà que 'l Déu de Túbal seria 'l de sos nés», *Atl.* x, 59b, o sigui realment 'exploits', 'gestes' en el sentit francès (amb *sp* ho grafia el poeta en l'original, tot i que li ho imprimiren a la francesa *esplets* en l'ed. 1878). Rar, sí no únic, això en català: no en trobo més que un eco, però deu ser imitació verdageriana, en GaGirona.¹

En canvi pren significats emfàtics marcant una aflluència copiosa, un sobreabundament de moltes coses bones, del caràcter més divers però no pas agrícola ni rústic: «els realistes, que pretenien que l'escriptor es limités --- a una còpia exacta de la realitat: això fóra interdïr els més bells *esplets* de la inspiració; l'artista imagina ---», JRuyra (*L'Educació de la Inventiva*, 1925, O. C., 719a1f.). I també parlant d'"accions ben físiques": «quan als dies de sol, la meva fosca companya [la Mort imminent] s'amagava, retuda per un *esplet* de llum, me sentia el pit més fort per a respirar am coratge ---», «la gran costellada a la font del Llavallol i els tips de córrer per aquelles montanyes amb un *esplet* de sol que estavella el cap», Coromines (*Pre-sons Im.* i ix i xii, pp. 80, 186), veg. encara la cita de MVayreda (*La Puny.*), que dono sobre *reglada*. El pas del sign. fou des de 'collita' a 'abundor de fruits' (d'on després a la d'altres coses, sempre bones), i degué ser resultat d'una reacció damunt *esplet* del verb *espletar* amb el matís de 'collir-ho tot, collir copiosament'.

És palesa la germanor del nostre *esplet* amb l'oc. ant. i mod. *espleit*, -*plech*. Per més que allà el sentit sigui més abstracte: «profit, avantage; revenu, jouissance, service», *esplechar* «employer, user, jouir de; exécuter, accomplir, pratiquer, opérer», que recordem dels trobadors més clàssics: «Ben la volgra sola tro-